

Nr 7.*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om underhållsbidrag till fränskild make.*

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 60 i första kammaren av fröken *Andersson* och herr *Löthner* samt nr 76 i andra kammaren av fru *Ewerlöf* och herr *Fagerholm*. I motionerna, vilka äro likalydande, uttalas såsom önskvärt, att efter närmare utredning förslag framläggas om ändringar i 11 kap. 26 och 28 §§ giftermålsbalken, vilka ändringar skulle gå ut på att skapa möjligheter för underhållsberättigad fränskild make att, när väsentligen ändrade förhållanden inträtt, få till stånd höjning av tidigare, genom domstols beslut eller avtal bestämt underhållsbidrag. Tillika understrykes önskvärdheten av att utredning med det snaraste kommer till stånd. Motionerna utmynna i hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till lagändring i motionernas syfte.

Beträffande motiveringen till motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Den underhållsskyldighet som enligt gällande rätt åvilar sammanlevande makar mot varandra skall i regel fortbestå, även om sammanlevnaden genom hemskillnad bringas att upphöra. Dock gäller enligt 11 kap. 25 § giftermålsbalken att, om ena maken huvudsakligen bär skulden till hemskillnaden, den andre ej må förpliktas giva underhållsbidrag, med mindre synnerliga skäl därtill äro. Även efter vunnen äktenskapsskillnad kan underhållsskyldighet föreligga. Härom stadgas i 11 kap. 26 § giftermålsbalken att, om efter skillnaden den ena maken finnes bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken utgöra sådant bidrag, efter vad med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt. Underhållsbidrag får likväl icke tillerkännas make som huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Underhållsskyldigheten kan fullgöras genom utgivande av visst belopp en gång för alla. Det vanliga är dock att understödet utgår i form av periodiskt bidrag.

Yrkande om underhållsbidrag prövas av rätten i hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålet. Enligt 11 kap. 26 § giftermålsbalken skall anspråk på underhållsbidrag, såvida fråga ej är allenast om jämkning av avtal som

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1949. 9 saml. 1 avd. Nr 7.*

makarna med hänsyn till skillnaden träffat, vid talans förlust framställas i skillnadsmålet. Ofta förekommer emellertid att frågan om underhållsskyldighet ej blir föremål för rättens bedömande. Det står nämligen makarna fritt att genom avtal själva reglera hithörande förhållanden.

Ett periodiskt underhållsbidrag upphör enligt nyssnämnda lagrum att utgå, när den berättigade träder i nytt gifte. Underhållsskyldigheten upphör även vid den förpliktades död. Dock kan frånskild make under vissa förutsättningar förklaras berättigad till familjepension eller familjelivränta enligt 1947 års allmänna familjepensionsreglemente och 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare. Underhållsskyldighetens omfattning kan vidare ändras, förutom genom frivillig överenskommelse, genom särskilt beslut av rätten.

Enligt 11 kap. 28 § giftermålsbalken äger rätten, utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. I denna regel, som äger tillämpning på underhåll vid såväl hemskillnad som äktenskapsskillnad, göres dock den inskränkningen, att underhållsbidrag till frånskild make ej må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp, till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Vidare har från nämnda regel undantagits det fall att någon förpliktats att till frånskild makes underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Har underhållsskyldigheten blivit bestämd genom avtal, kan jämkning ske även på annan grund. I 11 kap. 29 § giftermålsbalken stadgas att, om avtal som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om bodelning eller vad därmed äger samband, om skadestånd eller om bidrag till makes underhåll är uppenbart obilligt för ena maken, rätten på dennes talan äger jämka avtalet, såframt detta icke slutits under hemskillnad. Då grunden till att jämkning medgivits är att söka i den under bestående sammanlevnad förefintliga faran för obehörig påverkan, har stadgandet självfallet ej heller tillämpning på avtal som slutits först efter vunnen äktenskapsskillnad. För att klander av ifrågavarande slag skall kunna upptagas till prövning, måste detsamma väckas senast i skillnadsmålet, om äktenskapsskillnad sker efter föregången hemskillnad, men eljest inom ett år från det skillnad i äktenskapet meddelades.

Historik.

Regler om jämkning av underhållsbidrag till make infördes första gången i svensk rätt genom *lagen den 12 november 1915 om äktenskaps ingående och upplösning*. Denna grundar sig på ett hösten 1913 av lagberedningen, efter överläggningar med danska och norska delegerade, avgivet förslag. Samtidigt avgåvo danska och norska kommitterade lagförslag i ämnet, vilka

i de delar, som varit föremål för samarbete, voro nära överensstämmande med det svenska. Ytterligare samarbete med delegerade från Danmark och Norge ägde rum, sedan det svenska förslaget behandlats i lagrådet.

Jämkningsreglerna i ovannämnda lag upptogs i 6 kap. 25 och 26 §§. De överensstämde med nu gällande regler utom däri, att avtal om underhållsbidrag icke kunde jämkas på grund av ändrade förhållanden samt att möjligheten att höja bidrag till frånskild make var än mera inskränkt än nu. Bidraget kunde sålunda icke höjas utöver förut bestämt belopp, vilket i praxis tillämpats så, att en genom jämkning åvägabragt sänkning senare icke kunde återgå, med mindre förbehåll därom gjorts. Vidare saknades bestämmelse om underhållsbidrag i form av visst belopp en gång för alla.

Till motivering för lagens regler anförde *lagberedningen* bland annat:

Visserligen kan domstolen vid underhållsskyldighetens bestämmande stundom taga med i räkningen omständigheter, vilka antagas komma att inträffa, och anpassa sitt beslut därefter, men uppenbart är att allt vad framtiden kan bära i sitt sköte icke kan på denna väg vinna tillbörligt beaktande. De förordnanden domstolen meddelat måste därför stundom med tiden komma att te sig synnerligen obilliga, kanske ägnade att äventyra barnens eller endera makens välfärd. Å andra sidan få ej förbises de stora olägenheter som äro förenade med oftare förekommande rubbningar av rättens beslut i dessa ämnen; angeläget är även att anledning till obefogade rättegångar icke gives. Men då förslaget såsom förutsättning för att nytt beslut skall kunna meddelas stadgar att väsentligen ändrade förhållanden det påkalla, torde dylika påföljder icke vara att befara.

Den föreslagna bestämmelsen lämnar stort utrymme åt domarens fria prövning. Vid dennas utövande skola, då fråga är om underhållsbidrag, bland annat komma i betraktande avsevärd ökning eller minskning i förmögenhet eller inkomst samt sjukdom eller annan sådan omständighet, som inverkar på förvärvsförmågan eller föranleder särskilda kostnader. Härvid gör förslaget en betydelsefull skillnad mellan olika fall; medan underhåll till barn och till separerad (= hemschild) make kan bli föremål för ändring såväl till den berättigades fördel som till hans nackdel och jämväl påläggas i strid emot en tidigare avslående dom, må enligt uttryckligt stadgande bidrag till frånskild make ej utdömas, såframt talan därom förut blivit ogillad, eller höjas utöver förut bestämt belopp. Barnen hava, oberoende av huruvida äktenskapet består eller ej, anspråk på att få sina behov tillgodosedda och att därvid i viss utsträckning komma i åtnjutande av de förbättringar, som inträda i föräldrarnas villkor. En liknande rätt hava makarna emot varandra, så länge äktenskapet ännu består, och sålunda även under separationstiden. Men sedan de blivit skilda, gäller icke detta; frånskild make kan icke skäligen begära att bli delaktig i en senare inträdd förändring till det bättre i sin förra makes ekonomi utan bör åtnöjas med den rätt emot honom, som betingas av makarnas villkor vid tiden för skilsmässan, och den ene bör icke vara skyldig att i form av förhöjd bidragsplikt vidkännas de motgångar, som efter nämnda tidpunkt kunna drabba den andre. För att frånskild make må kunna med större trygghet ordna för sin framtid är det även av betydelse att han vet sig säkerställd mot ytterligare utgifter för den förra makens räkning.

Reglerna i 6 kap. 25 och 26 §§ lagen om äktenskaps ingående och upplösning överfördes, såvitt här är i fråga, oförändrade till *nya giftermålsbalken*. Emellertid tillades undantagsbestämmelsen om underhållsbidrag i form av visst belopp en gång för alla.

Vid 1934 års riksdag väcktes två likalydande motioner (I: 135 och II: 283), däri motionärerna påkallade utredning om sådan ändring i giftermålsbalken, att jämkning i avtal om underhållsbidrag till äkta make skulle, när väsentligen ändrade förhållanden påkallade det, kunna ske i samma ordning, som gällde för domstols beslut om dylikt underhållsbidrag.

I det utlåtande, nr 20, som utskottet avgav över nämnda motioner, tillstyrkte utskottet, att den av motionärerna väckta frågan bleve föremål för en närmare utredning. Därvid anförde utskottet bland annat:

Vid denna utredning torde även höra tagas under övertvägande icke blott huruvida underhållsbidrag, som bestämts genom avtal, må på grund av väsentligt ändrade förhållanden jämkas till lägre belopp, utan även huruvida bidraget under vissa förutsättningar må kunna höjas utöver det i avtalet bestämda belopp. Sistnämnda spörsmål fordrar emellertid tillika en omprövning, huruvida regeln, att underhållsbidrag, som fastställts av domstol, icke må höjas utöver förut bestämt belopp, lämpligen bör bibehållas.

Efter hemställan av utskottet anhöll riksdagen i skrivelse den 2 mars 1934, nr 69, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning av frågan i vad mån avtal om underhållsbidrag till fränskild make borde kunna jämkas, när väsentligen ändrade förhållanden påkallade det, jämte därmed sammanhängande spörsmål, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen kunde föranleda.

Genom proposition den 25 januari 1935, nr 41, till 1935 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken. Förslaget, som överensstämmer med lagrummets nuvarande lydelse, innehöll tillika, att den nya bestämmelsen skulle erhålla tillämpning jämväl i avseende å rättsförhållanden som uppkommit före bestämmelsens ikraftträdande.

I propositionen anförde *föredragande departementschefen, dåvarande statsrådet Schlyter*, bland annat följande:

Ett särskilt spörsmål är huruvida jämkning av avtalat underhållsbidrag på grund av väsentligt ändrade förhållanden allenast bör få ske i sänkande riktning eller om jämväl höjning av underhållsbidraget under vissa förutsättningar bör tillåtas. Denna fråga är tydligen icke begränsad till underhållsbidrag som bestämts genom avtal. Därest dylikt underhållsbidrag skulle få jämkas till högre belopp, lärer följdriktigheten kräva att, i olikhet mot vad för närvarande gäller, även ett av rätten bestämt underhållsbidrag skulle kunna höjas, när väsentligt ändrade förhållanden så påkalla. Vid bedömandet av denna fråga torde höra skiljas mellan olika fall.

Består den inträffade förändringen allenast däri, att den ena makens ekonomi undergått en förbättring, synes den andra maken icke på denna

omständighet kunna grunda något befogat krav på utfående av underhållsbidrag, i det fall att sådant icke tidigare utgått, eller på höjning av ett redan bestämt underhållsbidrag. Såsom i lagens motiv framhålles, kan en frånskild make icke skäligen begära att bliva delaktig i en efter äktenskapskillnaden inträdd förändring till det bättre i sin förra makes ekonomi utan bör åtnöjas med den rätt emot honom, som betingas av makarnas villkor vid tiden för skillnaden. Att denna princip likväl icke utgör hinder mot att vid underhållsskyldighetens bestämmande taga hänsyn till sådan framtida förbättring i den underhållspliktiges ekonomi, som kan förutses såsom normal följd av hans utbildning och villkor i övrigt, visar den nuvarande rätts-tillämpningen.

Något annorlunda synes saken ställa sig, om för den ena maken uppstått ett behov av underhåll som icke förelegat vid tiden för äktenskapsskillnaden, eller, i det fall att underhållsbidrag redan utgöres, den underhållsberättigade maken fått ett ökat behov av underhåll. Omständigheterna kunna i dylika fall understundom vara sådana, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke underhållsbidrag borde utdömas respektive jämkas till högre belopp. Häremot tala dock starka skäl. Det torde i och för sig vara önskvärt, att makarnas ekonomiska mellanhavanden vid äktenskapsskillnaden uppgöras på sådant sätt att makarna få en fast utgångspunkt, efter vilken de varaktigt kunna inrätta sig för framtiden. I varje fall måste det för den underhållspliktige maken vara av särskild betydelse att den övre gränsen för hans betalningsskyldighet kan slutgiltigt fastställas i samband med äktenskapets upplösning. Eljest skulle denna make städse befinna sig i en otrygg situation, ett förhållande som kunde bliva särskilt besvärande i det fall att han ämnade ingå nytt äktenskap. Såsom i motiven till gällande lag framhålles kan det knappast heller anses skäligt, att den ena maken ålägges skyldighet att i form av förhöjd bidragsplikt vidkännas de motgångar som efter äktenskapets upplösning kunnat drabba den andra maken. Övervägande skäl synas alltså tala för att i huvudsak lämna orubbad den nuvarande regeln att underhållsbidrag till frånskild make ej må utdömas, såframt talan därom blivit ogillad, eller höjas utöver förut bestämt belopp.

Emellertid kan det inträffa att, sedan ett underhållsbidrag med hänsyn till ändrade förhållanden blivit genom rättsens beslut eller genom överenskommelse nedsatt, förhållandena på nytt ändra sig, men denna gång i motsatt riktning. Beträffande sådana fall lära de skäl som förut anförts emot jämkning till högre belopp knappast äga giltighet. Rättspraxis synes dock — enligt vad ett av högsta domstolen under år 1932 avgjort rättsfall utvisar — intaga den ståndpunkten, att om ett till frånskild make utdömt underhållsbidrag med anledning av väsentligt ändrade förhållanden blivit nedsatt, höjning till det ursprungligen bestämda beloppet icke kan ske med mindre förbehåll därom gjorts. Tydligt är att denna regel kan leda till otillfredsställande resultat, därest icke beslut om befrielse från underhållsbidrag eller nedsättning av beloppet göres beroende av den i målet åberopade grundens fortbestånd. Då man ej synes kunna räkna med att dylikt förbehåll alltid göres, lär det vara påkallat att i förevarande fall tillåta jämkning uppåt, även om förbehåll ej blivit gjort. Har exempelvis en frånskild hustru på grund av mannens sjukdom fått vidkännas nedsättning av underhållsbidragets belopp, bör hon skäligen kunna fordra återgång till det ursprungliga beloppet, därest mannen tillfrisknar och uppnår samma ekonomiska bärkraft som före sjukdomen. Jämkning i höjande riktning

torde sålunda böra tillåtas i de fall där underhållsbidraget tidigare utgått med högre belopp. Den övre gräns intill vilken dylik jämkning bör få ske markeras av det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Även om detta belopp från början varit obilligt och blivit nedsatt i den ordning som stadgas i 11 kap. 29 § giftermålsbalken, synes jämkning böra tillåtas upp till nämnda belopp, såvitt detsamma på grund av de ändrade förhållandena kommit att framstå såsom skäligt. Några betänkligheter synes ej heller möta mot jämkning uppåt i den omfattning nu nämnts även i sådana fall, där den förut skedda nedsättningen tillkommit genom kontrahenternas frivilliga avtal.

Vid jämkning av underhållsskyldighet torde liksom hittills stort utrymme få lämnas åt domarens fria prövning av omständigheterna i det särskilda fallet. Har det underhållsbidrag varom är fråga blivit bestämt genom avtal, läser bland annat böra uppmärksammas, huruvida bidragets storlek stått i normalt förhållande till parternas ekonomiska villkor vid tiden för avtalet eller om möjligen andra särskilda omständigheter kunna ha spelat en väsentlig roll för bidragets bestämmande. Att exempelvis ett underhållsbidrag, som ursprungligen varit bestämt till lägre belopp än som motsvarat parternas ekonomiska ställning, vid prövning av jämningsfrågan befinnes vara av normal storlek, läser icke i och för sig behöva hindra jämkning, såvida väsentligt ändrade förhållanden inträtt.

Genomförandet av den lagändring som nu ifrågasatts synes lämpligen böra ske på det sätt, att den nuvarande bestämmelsen i 11 kap. 28 § giftermålsbalken vidgas till att omfatta även underhållsbidrag som blivit bestämt genom avtal. I samband härmed läser, i överensstämmelse med vad förut anförts, åt den i lagrummet givna undantagsbestämmelsen rörande underhållsbidrag till frånskild make böra givas det innehåll, att dylikt underhållsbidrag ej må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

På hemställan av utskottet i dess utlåtande nr 18 bifölls propositionen av riksdagen.

Genom interpellation i andra kammaren under 1948 års riksdag till chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, framställde herr Wiberg fråga, om departementschefen ansåge skäl föreligga att företaga en utredning om sådan ändring av 11 kap. 28 § giftermålsbalken, varigenom frånskild make eller maka tillförsäkrades bättre möjligheter att påkalla höjning av utgående underhåll än enligt nu gällande lag.

I sitt den 17 april 1948 avgivna, i motionerna åberopade svar anförde departementschefen bland annat:

Även enligt min mening kan det i vissa situationer synas oriktigt, att den bidragsberättigade skall vara utesluten från möjligheten att, när väsentligt ändrade förhållanden inträtt, få en höjning till stånd. Ett särskilt skäl för en ändring av lagreglerna på denna punkt, som interpellanten framhållit, är att realvärdet av det tidigare bestämda underhållsbidraget kan ha nedgått. Detta skäl gäller emellertid icke endast underhållsbidrag till frånskild make utan periodiskt förfallande belopp över huvud taget, t. ex. livräntor. Naturligtvis kan jag icke i detta sammanhang taga slutlig ställning

till frågan, om en lagändring bör genomföras och hur den bör utformas. Med hänsyn till spörsmålets betydelse finner jag emellertid i likhet med herr Wiberg önskvärt att frågan vid lämpligt tillfälle göres till föremål för närmare utredning.

Giftermålsbalken har tillkommit efter nordiskt samarbete. Det är därför angeläget att ändringar i balken såvitt möjligt företagas gemensamt. Nyligen ha särskilda delegerade utsetts i de nordiska länderna för att främja det fortsatta samarbetet på lagstiftningens område. Enligt vad jag inhämtat ha de delegerade för närvarande sin uppmärksamhet riktad bl. a. på frågan, om ändringar i ländernas äktenskapslagstiftningar böra vidtagas i syfte att utjämna vissa förefintliga skiljaktigheter mellan lagstiftningarna. Måhända kan det visa sig lämpligt att i samband härmed upptaga frågan om att möjliggöra höjning av underhållsbidrag till frånskild make.

Lagstiftningen i övriga nordiska länder.

I dansk rätt finnes icke förbud mot höjning av underhållsbidrag, som av myndighet bestämts i samband med separation eller skilsmässa. Jämkning kan, i den mån det icke blivit särskilt bestämt att avgörandet skall vara slutgiltigt, ske på begäran av endera maken, när förhållandena äro väsentligt ändrade och omständigheterna i övrigt tala därför. Å andra sidan kan avtal om underhållsbidrag rubbas, endast om avtalet är uppenbart obilligt.

Norsk rätts regler överensstämman i stort sett med den danska rättens. Ändring av förut meddelade bestämmelser om underhållsbidrag kan sålunda utan inskränkning göras, när ändrade förhållanden eller nya upplysningar göra det rimligt. För jämkning av avtal fordras, att detta är uppenbart obilligt.

I den år 1929 antagna finska äktenskapslagen har möjligheten till jämkning av dom eller avtal rörande underhållsbidrag till frånskild make blivit väsentligen utvidgad. Beträffande rättens beslut angående makes underhållsskyldighet gäller att jämkning på grund av väsentligen ändrade förhållanden kan ske ej blott i sänkande utan även i höjande riktning. Vad åter angår avtal om underhållsbidrag kan sådant på makes yrkande av rätten jämkas, såväl om avtalet befinnes uppenbart obilligt som ock när väsentligen ändrade förhållanden så föranleda. Även här tillåtes jämkning till högre belopp än det ursprungligen bestämda.

Utskottet.

Den svenska familjerättens regler om underhållsbidrag medgiva i allmänhet, att bidrag, som tidigare bestämts, må jämkas när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. Jämkning kan ske till förmån för den underhållsberättigade likaväl som i motsatt riktning. Beträffande frånskild make gäller dock, att bidrag ej må höjas utöver det högsta belopp, till vilket det

tidigare varit bestämt. Ej heller kan frånskild make, som icke tillerkänts underhållsbidrag i samband med äktenskapsskillnaden, i efterhand bliva tilldömd sådant.

Undantagsregel för frånskild make har funnits, alltsedan bestämmelser om jämkning infördes genom den nya äktenskapslagstiftningen 1915. Vid omprövningen av samma bestämmelser 1935 ansågs det icke tillrådligt att göra väsentligt avsteg från den ursprungliga ännu strängare undantagsregeln. En förskjutning i uppfattningen hade emellertid ägt rum under mellantiden. Medan lagberedningen 1913 ställde sig helt avvisande till tanken på en jämkning till förmån för den underhållsberättigade maken, uttalade utskottet i ett av 1934 års riksdag godkänt utlåtande, att en omprövning av förevarande fråga borde ske. I propositionen till 1935 års riksdag medgavs, att omständigheterna understundom kunde vara sådana, att det kunde ifrågasättas huruvida icke underhållsbidrag borde utdömas, respektive jämkas till högre belopp, när frånskild make efter äktenskapsskillnaden blivit i behov av underhåll eller fått ökat sådant behov. Chefens för justitiedepartementet interpellationssvar under fjolårets riksdag vittnar även om att en förskjutning i uppfattningen på detta område allt fort gjort sig gällande.

Det råder icke tvivel om att ändrade förhållanden icke böra föranleda nya förpliktelser att utgiva underhållsbidrag i samma utsträckning då det gäller frånskild make som andra underhållsberättigade. Man har framhållit, att en förbättrad ekonomisk ställning för ena maken icke bör föranleda att den andre skall bliva delaktig däri genom större underhållsbidrag. Vidare har anförts, att make efter äktenskapsskillnad icke genom ökad underhållsplikt skall behöva vidkännas motgångar som träffa andra maken; icke minst med tanke på ett framtida nytt äktenskap bör han veta, vilken betalningsskyldighet han har att räkna med. Men även om de nu gällande reglerna sålunda i ett stort antal fall överensstämmer med skälighet och billighet, kan det, såsom departementschefen framhållit i interpellationssvaret vid 1948 års riksdag, i vissa situationer synas oriktigt, att den bidragsberättigade skall vara utesluten från möjligheten att, när väsentligt ändrade förhållanden inträtt, få en höjning till stånd.

När underhållsfrågan avgöres i samband med äktenskapsskillnaden, måste hänsyn tagas till ett flertal svårbedömda förhållanden. Det är icke blott makarnas aktuella situation vid tiden för skillnaden som ligger till grund för avgörandet. Även parternas framtidsutsikter bliva av betydelse. Sålunda plägar hänsyn tagas till förbättring i den underhållspliktiges ekonomi, som kan förutses såsom en normal följd av hans utbildning och villkor i övrigt. På motsvarande sätt överväges, i vilken utsträckning den underhållsberättigade genom eget arbete kan bidra till sin försörjning. Att dylika hänsyn tagas är så mycket mer påkallat som makarnas förvärvsförmåga under tiden efter äktenskapets upplösning kan hava påverkats av förhållandena under äktenskapet. Har hustrun under ett långvarigt äkten-

skap ägnat sig uteslutande åt hemmet, äro exempelvis hennes förvärvsmöjligheter efter skillnaden i regel begränsade. Det kan icke undgås att vid ställningstagandet i underhållsfrågan risk för felbedömning föreligger. Stundom visar det sig först efteråt i vad mån makes försörjningsförmåga rönt inverkan av förhållandena under äktenskapet. En jämkning till den behövande makens förmån kan i dylika fall framstå såsom skälig och torde i och för sig icke strida mot grundsatsen, att ena maken icke skall genom ökad underhållsskyldighet behöva vidkännas andra makens motgångar.

Den nuvarande undantagsregeln synes även under andra förhållanden stundom kunna leda till obilliga resultat. Så kan vara fallet, när en antagen oförmåga hos den underhållsskyldige att utgiva bidrag icke visar sig föreligga. Härvid är att märka, att om den underhållsberättigade maken har vårdnad om makarnas barn, undantagsregeln indirekt kan gå ut över barnens intressen. Praktiskt sett utgöra underhållsbidragen till maken och barnen en enhet; bidragen bilda tillsammans den inkomst, av vilken den reducerade familjen har att leva. Även om bidragen till barnen genom jämkning kunna bringas upp till skälig nivå, kan sålunda otillräckligt underhåll till den vårdnadshavande i verkligheten pressa ned barnens levnadsstandard.

Såsom chefen för justitiedepartementet framhållit i det vid 1948 års riksdag avgivna interpellationssvaret torde ett särskilt skäl för en ändring av lagreglerna på förevarande punkt ligga däri, att realvärdet av det tidigare bestämda underhållsbidraget kan hava nedgått. I interpellationssvaret framhålles visserligen, att samma förhållande föreligger beträffande periodiskt förfallande belopp över huvud taget, t. ex. livräntor. Detta bör emellertid icke hindra, att realvärdeminskningen tillmätas betydelse vid prövningen av förevarande fråga. Att realvärdet minskats kan redan nu beaktas vid jämkning av andra familjerättsliga underhållsbidrag. Då det gäller familjerättsliga underhållsbidrag, föreligga icke samma skäl mot ett hänsynstagande till förändringar i penningvärdet som vid förmögenhetsrättsligt grundad betalningsskyldighet.

För utskottet har det icke varit möjligt att slutgiltigt taga ställning till alla de spörsmål, som hänga samman med förevarande fråga, eller angiva bestämda riktlinjer för en eventuellt ändrad lagstiftning i ämnet. De ovan anförda skälen synas i varje fall motivera, att en förnyad prövning av lagreglerna på förevarande område äger rum. Chefen för justitiedepartementet har i interpellationssvaret hänvisat till att giftermålsbalken tillkommit efter nordiskt samarbete samt att det måhända kunde visa sig lämpligt att förevarande fråga upptoges i anslutning till överläggningar genom de särskilda delegerade från de nordiska länderna, vilka ha till uppgift att främja fortsatt samarbete i lagstiftningen. Lagreglerna i de övriga nordiska länderna överensstämma emellertid icke med de svenska utan ha fastmera i viktiga hänseenden sådan utformning, som motionärerna åsyfta för

den svenska rättens del. Den av motionärerna ifrågasatta lagändringen skulle sålunda medföra att äktenskapslagstiftningen i de nordiska länderna bleve mer enhetlig. Frågans vikt synes motivera, att utredning sker inom den närmaste framtiden.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 60 och II: 76, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ändrade bestämmelser för jämkning av underhållsbidrag till fränskild make på grund av väsentligt ändrade förhållanden och därmed sammanhängande spörsmål samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 22 februari 1949.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lodenius, Olofsson*, Lindblom, fruor Sjöström-Bengtsson, Lindström, herrar Lindgren och Löthner;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Landgren, Lindahl, Pettersson i Ersbacken, Fagerholm*, fruor Johansson i Skövde och Gärde Widemar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar Ahlkvist, Lodenius, Lindgren, Landgren, Lindahl och Pettersson i Ersbacken, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Chefen för justitiedepartementet har i sitt vid 1948 års riksdag avgivna interpellationssvar förklarat, att han funne önskvärt att den förevarande frågan vid lämpligt tillfälle gjordes till föremål för närmare utredning. Beträffande formerna för denna utredning har departementschefen hänvisat till att giftermålsbalken tillkommit efter nordiskt samarbete. Därför vore angeläget, att ändringar i balken såvitt möjligt företoges gemensamt. Vid tiden för svarets avgivande hade nyligen särskilda delegerade utsetts i de

nordiska länderna för att främja det fortsatta samarbetet på lagstiftningens område. De delegerade hade sin uppmärksamhet riktad bland annat på frågan, om ändringar i ländernas äktenskapslagstiftning borde vidtagas i syfte att utjämna vissa förefintliga skiljaktigheter mellan lagstiftningarna. Måhända kunde det visa sig lämpligt att i samband härmed upptaga frågan om att möjliggöra höjning av underhållsbidrag till frånskild make.

Av det ovan anförda framgår, att departementschefen och de delegerade ha sin uppmärksamhet riktad på den genom motionerna väckta frågan. Med hänsyn härtill anser utskottet skäl ej föreligga att för närvarande begära utredning i densamma.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 60 och II: 76, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.
